

Uppgifter från Encrochat och nämndens tillsyn avseende hemliga tvångsmedel

Sammanfattning

Nämnden har granskat Polismyndighetens sätt att få del av uppgifter från den krypterade kommunikationstjänsten Encrochat, för att ta ställning till om sättet att få del av uppgifterna omfattas av nämndens tillsyn över hemliga tvångsmedel och därmed sammanhängande verksamhet.

Nämnden har tillsyn över brottsbekämpande myndigheters agerande när de själva använder hemliga tvångsmedel eller begär att ett annat organ, t.ex. en utländsk myndighet, ska använda sådana tvångsmedel. Tillsynen omfattar däremot inte ett annat organs hemliga tvångsmedelsanvändning som förekommer utan att svenska myndigheter begärt den, varit delaktiga i den tekniska inhämtningen eller på annat sätt bidragit till åtgärden.

Såvitt framgår av den information som nämnden tagit del av har Polismyndigheten inte varit delaktig i eller på annat sätt bidragit till den tekniska inhämtningen av material från Encrochat. Det har inte heller framkommit något som talar för att Polismyndigheten har begärt att en utländsk myndighet eller något annat organ ska utföra inhämtningen. Nämnden konstaterar att det därför inte rör sig om sådan hemlig tvångsmedelsanvändning eller därmed sammanhängande verksamhet som omfattas av nämndens tillsyn.

Postadress

Box 22523, 104 22 Stockholm

Telefon

08-617 98 00

E-post

sakint@sakint.se

Organisationsnummer

202100-5703

Besöksadress

Norr Mälärstrand 6, Stockholm

Telefax

08-617 98 88

Webbplats

www.sakint.se

Bankgiro

782-4329

1. Bakgrund

Följande uppgifter har framkommit i nyhetsrapportering och i domar i brottmål där material från Encrochat åberopats som bevisning.

Encrochat var en elektronisk kommunikationstjänst och tillhandahållare av modifierade mobiltelefoner med vilka tjänsten användes. Encrochattelefonerna levererades med förinstallerade applikationer som möjliggjorde krypterad kommunikation mellan användare som abonnerade på tjänsten. Priset för Encrochattelefonerna och det tillhörande abonnemanget var förhållandevis högt och tjänsten marknadsfördes uteslutande eller i vart fall till stor del mot kriminella.

Franska myndigheter började utreda tillhandahållaren av tjänsten efter att det uppmärksammats att Encrochattelefoner ofta påträffades vid insatser mot organiserad brottslighet. Sedermera lyckades franska myndigheter i hemlighet tillgängliggöra innehållet i tjänsten. Den svenska polisens underrättelseverksamhet tog under våren 2020 del av material avseende de användare som befann sig i Sverige eller hade kontakt med användare i Sverige och kunde i realtid följa kriminella aktörers brottsplaner. Materialet överlämnades till Polismyndigheten med villkoret att det endast efter särskilt godkännande fick användas som bevisning i rättegång.

Encrochattjänsten stängdes ned i juni 2020 då det blev känt att brottsbekämpande myndigheter fått tillgång till kommunikation mellan användarna. Därefter har Encrochatmaterial som funnits hos franska myndigheter överlämnats till svenska förundersökningar genom att åklagare utfärdat europeiska utredningsorder och ansökt om franska myndigheters tillåtelse till att få använda materialet som bevisning.

Inom ramen för ärenden om kontroll som Säkerhets- och integritetsskyddsnämnden (nämnden) utför på begäran av enskilda har fråga uppkommit om Polismyndighetens sätt att få del av uppgifter från Encrochat har inneburit sådan användning av hemliga tvångsmedel eller därmed sammanhängande verksamhet som omfattas av nämndens tillsyn enligt 1 § första stycket 1 och 3 lagen (2007:980) om tillsyn över viss brottsbekämpande verksamhet.

2. Granskningen

Den 20 september 2023 beslutade nämnden att granska Polismyndighetens sätt att få del av uppgifter från Encrochat och hur det förhåller sig till nämndens tillsyn över hemlig tvångsmedelsanvändning och därmed sammanhängande verksamhet.

Granskningen har föregåtts av att nämnden anmodat Polismyndigheten att besvara frågor gällande uppgifter från Encrochat i förhållande till enskilda som begärt att nämnden ska utföra en kontroll. Vidare har nämndens kansli med anledning av sådana kontrollärenden genomfört ett möte med företrädare för Polismyndighetens underrättelseverksamhet och därvid upplysts om hur myndigheten har arbetat med uppgifter från Encrochat.

Den nu aktuella granskningen har begränsats till frågan om sättet som Polismyndigheten fått del av uppgifter från Encrochat har inneburit användning av hemliga tvångsmedel eller därmed sammanhängande verksamhet i den mening som avses i lagen om tillsyn över viss brottsbekämpande verksamhet, och om det i så fall har funnits rättsliga förutsättningar för sådan hemlig tvångsmedelsanvändning.

Inom ramen för granskningen har nämnden ställt skriftliga frågor till Polismyndigheten. Av Polismyndighetens yttrande med svar på nämndens frågor framgår följande. Det material från Encrochat som Polismyndigheten fått del av har inhämtats av franska myndigheter, inom ramen för en fransk förundersökning, med stöd av fransk lag. Polismyndigheten har inte varit delaktig i den tekniska inhämtningen av materialet och inte heller på annat sätt bidragit till att sådan inhämtning skulle förekomma. Materialet har delgetts Polismyndigheten inom ramen för ett samarbete inom Europol, sedan Frankrike ensidigt fattat beslut om detta. Polismyndigheten har således endast fått del av Encrochatmaterial som redan inhämtats av franska myndigheter med stöd av fransk lag och som Frankrike bedömt att Polismyndigheten, inom ramen för ett europeiskt rättsligt samarbete, ska få del av.

3. Rättsliga utgångspunkter

Såvitt avser hemliga tvångsmedel ska nämnden utöva tillsyn över brottsbekämpande myndigheters användning av hemliga tvångsmedel och därmed sammanhängande verksamhet (1 § första stycket lagen [2007:980] om tillsyn över viss brottsbekämpande verksamhet).

Att tillsynen avser med tvångsmedelsanvändningen sammanhängande verksamhet innebär att både själva avlyssningen eller övervakningen och den vidare hanteringen av upptagningarna, såsom hur överskottsinformation används eller förstörs, liksom fullgörandet av underrättelseskyldigheten, omfattas av tillsynen. Även den brottsbekämpande verksamhet som föregår och ligger till grund för ansökan om tvångsmedlet omfattas. Tillsynsområdet är inte avgränsat med angivande av gällande lagar om hemliga tvångsmedel. Det beror dels på att tillsynen även omfattar fall då användning av metoderna sker

helt eller delvis otillåtet, dels på att tillsynen ska kunna omfatta nya tvångsmedel som införs.¹

I det betänkande som låg till grund för lagen om tillsyn över viss brottsbekämpande verksamhet föreslogs en verksamhetsneutral lagtext som begränsade tillsynen till den verksamhet där det förekommer verkställighet av hemliga tvångsmedel. Enligt förslaget avgränsades tillsynsområdet således inte till vissa utpekade myndigheter, dels eftersom det var själva verksamheten som avsågs oavsett vid vilka myndigheter som den bedrivs vid varje tid och dels för att verkställighet eller användning inte skulle vara undandragen tillsyn i fall då verkställighet eller användning uppdras åt andra myndigheter eller organ.² Utredningen anförde att tillsynen annars skulle kunna kringgås genom att låta någon annan myndighet eller annat organ vidta åtgärden, vilket enligt utredningen inte inger något förtroende och inte heller tar fasta på den stora vikt som Europakonventionen och Europadomstolens praxis lägger vid åtgärder som förebygger missbruk.³ När regeringen gick vidare med förslaget avgränsades tillsynen i stället till brottsbekämpande myndigheters användning av hemliga tvångsmedel och myndigheterna i fråga angavs i författningskommentaren.⁴

Med beaktande av det anförda utgår nämnden från att dess tillsyn omfattar svenska brottsbekämpande myndigheters agerande när de begär att något annat organ, t.ex. en utländsk myndighet, ska använda hemliga tvångsmedel. Den omständigheten att lydelsen i 1 § lagen om tillsyn över viss brottsbekämpande verksamhet inte är verksamhetsneutral på det sätt som utredningen föreslog utesluter inte en sådan tolkning. Däremot finns det inte utrymme att förstå lagen som att tillsynen omfattar en utländsk myndighets eller ett annat organs användning av hemliga tvångsmedel som förekommer utan att svenska myndigheter begärt den, varit delaktiga i den tekniska inhämtningen eller på annat sätt bidragit till åtgärden. Det gäller även om tvångsmedelsanvändningen avser enskilda i Sverige eller svenska medborgare utomlands och även om uppgifter från tvångsmedelsanvändningen kommer svenska myndigheter tillhanda.

4. Nämndens bedömning

Såvitt framgår av den information som nämnden tagit del har inte Polismyndigheten, på egen hand eller i samverkan med en utländsk myndighet

¹ Prop. 2006/07:133 s. 79–80.

² SOU 2006:98 s. 183–184.

³ SOU 2006:98 s. 135.

⁴ Prop. 2006/07:133 s. 61 och 80.

eller ett annat organ, i hemlighet avlyssnat, avläst, upptagit eller på annat sätt inhämtat Encrochatuppgifter från servrar som tillhandahållit tjänsten eller från elektroniska kommunikationsutrustningar med vilka tjänsten använts. Det har inte heller framkommit något som talar för att Polismyndigheten har begärt att något annat organ ska använda hemliga tvångsmedel eller att Polismyndigheten har bidragit till att sådana tvångsmedel använts för att inhämta uppgifter från Encrochat. Såvitt framgår av utredningen har Polismyndigheten endast tagit emot material som inhämtats av franska myndigheter utan svensk inblandning. Därmed kan Polismyndighetens sätt att få del av Encrochatmaterialet inte innebära att hemliga tvångsmedel har använts i den mening som avses i lagen om tillsyn över viss brottsbekämpande verksamhet. Den omständigheten att material har inkommit till Polismyndigheten i nära anslutning till att franska myndigheter fått del av det medför inte någon annan bedömning. Om materialet har kommit in till polisen omedelbart eller en längre tid efter den tekniska inhämtningen är nämligen inte avgörande för frågan om myndighetens delaktighet i åtgärden.

Inte heller kan mottagandet av Encrochatmaterial anses innebära verksamhet som sammanhänger med hemlig tvångsmedelsanvändning i den mening som avses i 1 § lagen om tillsyn över viss brottsbekämpande verksamhet. Av lagtextens ordalydelse följer att det, för att det ska röra sig om användning av överskottsinformation eller annan sammanhängande verksamhet, krävs att verksamheten hänger samman med sådan användning av hemliga tvångsmedel som omfattas av nämndens tillsyn. Det innebär att överskottsinformation måste komma från hemliga tvångsåtgärder som svenska brottsbekämpande myndigheter vidtagit eller begärt att någon annan ska utföra för att nämnden ska ha tillsyn över hanteringen av informationen. Av de skäl som anförts ovan är det inte fråga om sådan tvångsmedelsanvändning i detta fall.

Mot den anförda bakgrunden konstaterar nämnden att den inte har tillsyn över Polismyndighetens mottagande av material från Encrochat på den grunden att det rör sig om hemlig tvångsmedelsanvändning eller därmed sammanhängande verksamhet. Bedömningen skulle ha blivit en annan om Polismyndigheten hade varit delaktig i den tekniska inhämtningen eller begärt att åtgärden skulle utföras. Under sådana förhållanden skulle det ha rört sig om användning av hemliga tvångsmedel i den mening som avses i 1 § lagen om tillsyn över viss brottsbekämpande verksamhet och nämnden skulle ha haft anledning att ta ställning om det funnits rättsliga förutsättningar för tvångsmedelsanvändningen.

5. Beslut

Med detta uttalande avslutas ärendet.

På Säkerhets- och integritetsskyddsnämndens vägnar

Gunnel Lindberg

I avgörandet har deltagit: Gunnel Lindberg (ordförande), Barbro Thorblad, Anti Avsan, Charlotta Bjälkebring Carlsson, Matheus Enholm, Eva Flyborg, Christina Linderholm, Olle Sandahl och Björn von Sydow (enhälligt).

Föredragande: Viktor Wallén

Expedition till:

Polismyndigheten, rättsavdelningen